

To, že péči matky nikdo nenahradí, je předsudek

Rozhovor s psychologkou a rodinnou terapeutkou Šárkou Gjuričovou
(Michaela Marksová-Tominová)

Máte nějakou osobní zkušenost se zařízením typu „jesle“?

Moje vlastní krátká zkušenost s jeslemi v 70. letech minulého století nebyla nejlepší. Když jsem viděla capat naše dítě mezi ostatními neveselými dětmi a mírně otrávenými sestrami, samozřejmě jsem měla pocity viny a byla jsem ráda, když už jsem šla na další mateřskou dovolenou. Nejspíš takové zkušenosti přežívají a tvoří předsudky vůči současným jeslím. Jenže ty už jsou jiné.

Jaký je tedy váš názor na „vzkříšení“ jeslí, respektive kolektivního zařízení pro péči o děti do tří let?

Nemyslím, že by se měly jesle stát většinovým zařízením pro tuto věkovou skupinu dětí jako jsou školky pro předškolní děti. Do tří let je potřeba rozhodovat se individuálně, děti nejsou zralé na odloučení od hlavní vztahové osoby ve stejném věku. Některé děti zejména ve třetím roce života jsou v jeslích spokojené, budou v nich prospívat a rodinám budou prospěšné.

Vidíte tedy pro dnešní rodiny nějaký ideální model péče o děti nerodičovskou osobou?

Mám zato, že rodiny mají mít co nejvíc poučených možností pro rozhodování, který by sladil zájmy všech jejích členů. To je poměrně nové hledisko a neuplatňuje se snadno. Při rozhodování v rodinách se zdůrazňovaly zájmy mužů coby živitelů rodin, později také zájmy dětí, a od žen se očekávalo, že se těmto zájmům dokáží přizpůsobovat. V mnoha rodinách ale se snaží brát v úvahu zájmy všech a to sebou nese leckdy složité vyjednávání. Otcové například chtějí mít větší podíl na výchově dětí, matky si chtějí udržet kontakt se svou profesí nebo rozvíjet své zájmy i v době, kdy jsou děti malé. Nejde totiž o vyjednávání jen mezi rodičovskou dvojicí, patří k němu další vlivní lidé, prarodiče, přátelé a celý kontext názorů a také předsudků společnosti, ve které žijeme.

Co si myslíte o tvrzení, že pokud není matka s dítětem doma do tří let jeho věku, jedná se o matku krkavčí?

Názor, že matka dítěte do tří let nikdo nenahradí a pokud má vlastní profesionální zájmy, není dobrou matkou, je předsudkem, který svazuje rozhodování rodičů a vytváří napětí mezi nimi. Jsou ženy, které budou v prvních třech letech spokojené stále s dítětem a dítě s nimi, jsou rodiče, kteří se od narození dítěte budou společně různou mírou podílet na výchově dětí nebo se bude starat jeden z nich s nerodičovskou osobou a jsou rodiče, kteří budou oba pracovat a využívat jeslí – a děti všech mohou dobře prospívat. Všechny volby si zaslouží uznání a podporu státu. Není jeden optimální model výchovy, ani dětí do tří let. Spokojená matka bývá dobrá matka i pokud není s dítětem 24 hodin.

Současný systém říká rodičům: nedávejte děti do jeslí, ale určitě je dejte do školky

řeká Jan Schneider, ředitel Zdravotnického zařízení Podolí, které spravuje i jedny z pražských jeslí. O dnešní situaci jeslí si s ním povídala Lada Wichterlová.

Proč si myslíte, že jsou jesle v současném systému péče o děti znevýhodněny?

Umístění dětí do jeslí a jim podobných zařízení je v současné době a v současné legislativě jedinou příčinou ztráty rodičovského příspěvku. Ať už se člověk rozhodne využít babičku, sousedku, au pair, hlídací službu, která chodí domů, nebo různé dětské koutky, tak mu zůstane rodičovský příspěvek, který je zvláště po poslední úpravě, kdy se zvednul na 7.600 korun, dost vysoký. A když se přihlédně k ceně za různé formy péče o dítě, tak u jeslí se musí připočíst ještě 7.600 korun, o které rodič přijde. A to je vůči jeslím diskriminační.

Co byste vy považoval za ideální model? Co by mohlo pozici jeslí narovnat?

Podle mě by nejčistší bylo, kdyby každý rodič, který nemůže nebo se nechce od určitého věku starat o své dítě permanentně, dostal příspěvek na péči a bylo by čistě na něm, jak se rozhodne tento příspěvek využít. Jestli se rozhodne tento příspěvek využít na to, aby si zaplatil chůvu, nebo jestli ho dá babičce na přilepšenou k důchodu, jestli z toho zaplatí au pairku nebo jestli z toho zaplatí jesle. Tento systém funguje již v několika zemích Evropy, například ve Francii, a myslím si, že dobře. Je to spravedlivé a jediné tím můžeme dát opravdu volnou možnost se rozhodnout podle nejlepšího vědomí a svědomí. Samozřejmě je důležité dát rodičům možnost získat si veškeré informace, které potřebují, ale rozhodnout by se měli sami. Je možné tyto příspěvky udělat ve dvou výších. Jeden příspěvek může být rodičovská pro rodiče, který nepůjde do práce, který zůstane ty tři roky doma a bude se starat o dítě. A o něco nižší může být příspěvek na péči, který bude dán rodiči, který půjde do práce, bude si něco vydělávat a k tomu dostane příspěvek, aby se o jeho dítě někdo kvalitně postaral.

Jeslí máme v současné době 49?

Slyšel jsem snad 46, pokaždé, když je to číslo zveřejněno, tak je nižší, za chvíli skončíme i na 10, 12 jeslích v Praze, a tím to skončí. Pro obce je provoz jeslí strašně drahou záležitostí a mohou si ho dovolit jen ty velké a relativně bohaté.

Jesle zanikly nejdříve v menších městech, ve velkých městech ještě jakž takž fungují, i když v Praze zanikají také...

Ono to má logiku, protože přece jenom, když se podíváme na náklady, které rodiče vydají, tak musí nastoupit do práce za poměrně solidní peníze, aby se jim vyplatilo dát dítě do jeslí. A přeci jenom ve velkých městech jsou platové poměry jiné, než na venkově. To znamená, že je většina jeslí v Praze, pár v Brně a pak jsou v Jihlavě, v Plzni, ve Zlíně, ale to jsou všechno poměrně bohatá města, kde lidé mají příjmy rozhodně vyšší než je celorepublikový průměr. I to v tom samozřejmě hraje roli.

Připadá vám rozumné, že jesle jsou dotovány z obecních rozpočtů, zatímco školky jsou hrazeny ze státního rozpočtu?

Školky nejsou hrazeny čistě ze státních rozpočtů. Je tam příspěvek na mzdy, který je podle nějakého normativu počtu dětí ve třídě a jde z Ministerstva školství, tudíž ze státu. Obec dotuje

ostatní provozní náklady zhruba 50% a dalšími 50% by ho měli dotovat rodiče ze svých příspěvků. Veškeré investice jsou však na obcích, tedy veškeré opravy, které se odehrávají v řádu milionu až desítek milionů. Obec do toho musí vkládat značnou část svých prostředků. Mateřské školy a základní školy jsou pro obecní rozpočty v podstatě největší zátěží. Zvláště u investic jdou daleko přes 50%. Tímto nastavením se dostáváme do komické situace. Poplatky za školku jsou podle mého názoru až nízké. Platí se 250-300 korun, což je úplně neúměrné vůči nákladům na její provoz a tomu, že se v jeslích platí mnoho tisíc. Dovedu si představit, že se ve školkách bude platit 1.000, 1.500 korun, na to si rodič vydělá, a měl by se více podílet na nákladech. Například ve Francii se razí u předškolních dětí systém 60%, 20%, 20%. 60% platí stát, 20% platí obec a 20% platí rodiče. U jeslí v ČR je to v současné chvíli úplně jinak. Stát neplatí nic, obec platí dejme tomu 70% a rodiče 30%. Zatímco u školek rodiče neplatí ani 20% nákladů, což se mi nezdá úplně rozumné. My se snažíme říkat, ať si každý vybere svou cestu, na druhou stranu v podstatě tím, jak je ten systém nastavený, říkáme rodičům – ani omylem nedávejte děti do jeslí, ale určitě je dejte do školky. Mně přijde, že tohle není o svobodě rozhodnutí.

Neměly by jesle být flexibilnější? Aby tam mohly rodiče dávat své děti na nižší počty hodin, budou-li pracovat na nižší úvazek?

Systém je dnes nastavený naprosto nesmyslně. Když k tomu připočteme, jak se všichni opírají o blaho dětí. Protože když dáme dítě do jeslí na 5 dní, tak si dítě na jesle nezvykne. A je to ta horší eventualita pro dětskou psychiku. My tady pětidenní jesle nabízíme, protože se musíme poklonit systému, co nám zbývá? My proti tomu systému můžeme bojovat, ale musíme v něm zároveň fungovat, jestli chceme existovat dál. Podle mě systém příspěvků na péči, jak jsme o něm již mluvili, řeší všechno a ideálně. Pak ať se každý rozhodne, jestli chce pracovat na částečný úvazek, na plný úvazek, flexibilita v tom systému existuje. Jsou možné další systémy, například když bude stanoveno penzum hodin, které za měsíc můžou děti strávit v jeslích nebo ve školce, aniž by rodiče přicházeli o rodičovský příspěvek. Těch možných systémů, které budou lepší než tento, je mnoho. V tomhle si opravdu moc nedovedu představit systém horší. Podle mě ideální je příspěvek na péči, ať si každý rozhodne, jak moc chce nechat své dítě hlídat a jaký typ péče zvolit.

Mnoho lidí si myslí, že jesle vypadají stejně jako před rokem 1989, můžete trochu popsat situaci v současných jeslích?

Ono to není jenom před rokem 1989. Hlavní odpůrci jeslí používají data a statistiky z poloviny let sedmdesátých. Zlepšení proběhlo už v osmdesátých letech, kdy se z masové záležitosti, kterou jesle v sedmdesátých letech byly, postupně přecházelo k péči více individuální, o k tomu, aby se pro každé dítě dělalo to nejlepší, aby se mu věnovala co největší pozornost. Ale všechno jde samozřejmě v úměře. Čím větší pozornost jednomu dítěti, tím menší penzum dětí na jednu sestru a tedy větší náklady na jedno dítě. Ale jinak to podle mě ani nejde. Priorita je dítěti poskytnout opravdu kvalitní péči. Snažit se, aby si získalo jak hygienické, tak motorické návyky, aby se lépe rozmluvilo, všestranně rozvinulo atd. Nedovedu si představit, že dlouhodobě na jednu sestru bude víc než dejme tomu šest dětí, s tím, že samozřejmě kromě sester, bude v jeslích pomocný personál, uklízečka, kuchařky, aby se sestry opravdu mohly věnovat dětem. Pokud jsou děti v kolektivu od jednoho do tří let, tak se samozřejmě daleko větší pozornost musí věnovat dětem nejmenším. Čím starší jsou, tím méně pozornosti děti vyžadují. A taky čím déle v jeslích jsou, tím lépe jsou schopné se o sebe postarat, akorát na to sestry musí dohlížet. Proto se taky snažíme v rámci toho, že máme oddělení více, rozložit je tak, aby nebylo příliš těch nejmenších dětí na jednom oddělení, aby se sestry měly možnost věnovat všem podobně.

V současné době to vypadá, že MPSV bude pod tlakem toho, že 25% dětí z populace dvouletých navštěvuje mateřské školky, a že nejvyšší rychlost rodičovské dovolené je pouze do dvou let dítěte, snižovat magickou hranici „ochrany dítěte“ ze tří let na dva roky. Co si o tom myslíte?

Minimálně mezi řádky z ministerské rétoriky vyplývá, že se bude řešit, jak se postarat o děti nad dva roky, ale děti do dvou let, že by měly být v rodinách. Nebo aspoň tak to vyznívá. Stav v jeslích je takový, že dětí mezi prvním a druhým rokem je podstatně méně než mezi druhým a třetím rokem, je to logické. Ale já nejsem rád, když se stanovují takovéto pevné hranice. Protože každé dítě je jiné, některé dítě je v osmnácti měsících schopné naprosto bez problémů navštěvovat jesle. Ale některým dětem to ani nedoporučíme, protože prostě nejsou schopné si zvyknout. Což se vždycky ukáže až tady. Samozřejmě my se snažíme (ač je proti našim ekonomickým zájmům) dělat to nejlepší pro dítě, takže se pokoušíme říkat matkám: ne, ve dvanácti měsících nám sem dítě ještě nedávejte, to je nesmysl, počkejte si aspoň tři, šest měsíců, nebo na těch pár měsíců využijte ty pětidenní jesle, ať si tady děti pomalu zvykají a potom můžete přejít na celoměsíční jesle. Samozřejmě pokud na tom matka trvá, tak jí to umožníme, ale nedoporučíme.

Co si myslíte o tom, že ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas navrhuje poskytnout daňové úlevy firmám, které budou provozovat firemní školky či jesle?

Nelze než souhlasit, ale je to dlouhá cesta pro firmy, je dlouhá i pro ministerstvo, které by firmám mělo aspoň ze začátku pomoci. A podle mě ideální by bylo předat jim know how. Než aby firmy byly stavěny před to, složitě si je vybudovávat samy, nebo je za velké náklady získávat ze zahraničí. Protože systém jak jeslí, tak školek u nás je velmi propracovaný, bohužel jeslí už je málo, ale ještě něco zbylo, a znalosti a zkušenosti, které se tam nashromáždily, jsou cenné a dají se použít. Myslím si, že pro firmy by mohly být velkým přínosem.